

A BELSŐVÉ VÁLT KALAND

Gál László: *A nagy utazás*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1986

Versei és tárcái, útirajzai, „novellaszerű” szövegei és hangjátéka, valamint Gál Lászlónak az 1960-ban a Távol-Keletre hajóval, onnan pedig Ausztráliába repülővel megtett nagy utazása előtti készülődésének és a visszatérése utáni fogadtatásnak a Magyar Szóban megjelent dokumentumai, a vele készített interjúk és riportok alkotják a Gál-életműsorozat legújabb kötetét. A különféle műfajú írások kronológiai rendben követik egymást, a könyv egységes rendező elve az időrend. Kezdetben mégis bosszankodik az olvasó, mert nem tudja világosan elkülöníteni a cikkek megírásának és megjelenésének idejét, s úgy látja, a kettő keveredik egymással — egy április 10-ei dátummal ellátott írást például egy március 30-ai követ —, de elfelejti figyelni a kelteztést csakhamar, mihelyt ráébred: a különféle szövegek sajátos egészé állnak össze, tulajdonképpen regényt tart a kezében, gördülékeny, változatos, izgalmas olvasmányt.

Mégpedig nem elsősorban regényes útleírást. A „világjáró” utazó ugyanis kevés lexikális tényt közöl olvasóival, nagyon ritkán tudósít a gazdaságföldrajzi szakkönyvekhez hasonló egzaktussággal, meglehetősen kevés konkrét adatot közöl egy-egy világváros életéből, s ha mégis, rögtön elárulja okosságának forrását: „Olvasom a *Politički atlas*ban (Učila, Zagreb, 1957), hogy Madrasnak 1416 000 lakosa van. Csak mintegy háromszázezer a lakosok száma, és az egész államnak (Madras állam is) körülbelül három és félmillió. Tamilok lakják és telugok, akiket új indiai nyelven vanalinak és vaninak neveznek.” S mi sem áll tőle távolabb, mint hogy a gazdasági vagy népességi mutatókat behatóan elemezze, vagy éppen összefüggéseiket firtassa, bonyolult viszonyaikon mélyen szántóan tőprengjen. A számadatokra nem tekint kellő komolysággal s nem tulajdonít nekik kellő fontosságot, hanem felülről kezeli őket, s ha stílusának fanyarsága nem járná át őket, szervesen elemként illeszkednének a szövegekbe. Nem tudományoskodó kommentárokkal traktálta tehát 1960-ban a Magyar Szó olvasóit. De nem is vadregényes tájak pompás leírásaival kápráztatta el őket. Számára mindezek külsőségek. Aki felismerte, hogy „fényképezni nem csupán a Mr. Yashica egyébként kifogástalan masinájával lehet”, annak természetesen nem a látható, hanem a mögöttes világ a fontos, az elsődleges. Ez a lélekkel fényképezés, a világnak a szubjektumon való erőteljes átszűrése és megformálása biztosítja, hogy felismerjük — s felismernénk akkor is, ha nem látnánk verseit a kötetben —, a szó művésze járta be a Távol-Kelet országait, „a látottakat a lelke mélyén elraktározó érzelmek embere, az író nyitotta ki szemét a nagyvilágra”.

S éppen ez a másként fényképezés, a dolgok más fényben látása teszi jellegzetessé Gál László útirajzeit, amelyekben mindig előtérbe kerül az egyes szám első személyű elbeszélő. Nem a világot látjuk útirajzokban, hanem az elbeszélőt, aki a világot látja. Saját élményei, apró úti foglalatosságai fontosabbak a nagyvilág eseményeinél. A cikkek, jegyzetek írójának beszámolóiból a világot azó magatartása is földereng. Pontosabban egy antivilágot azó magatartása, a modern utazóé, akit nem döbönt meg a világban tapasztalható nyomor, a korrupció, a visszásságok, s nem is nagy fölfedezésnek éli meg találkozását más országok népeivel, nem a világot fölfedező, ujjongó hős, hanem a kisember, aki, mihelyt a hajó kifutott a nyílt tengerre, máris honvágyat érez, legszívesebben visszafordulna, s aki otthoni szokásaihoz világot azása során is szívósan ragaszkodik, szenvedélyesen sakkozik, kártyázik és horgászik a hajón, gyakran siránkozik, s félévi bolyongás után bevallja: „világjáró riporter vagyok, és nagyon unom már”.

A hajózás kalandja belső, lelki szenzációjává vált Gál Lászlónak. Az újabbnál újabb impulzusok gyakran csak arra való, hogy velük lemérje a már korábbi tapasztalatait. „Az autó negyven cigarettáért visz be a messi városba és tíz cigarettáért kitűnő Coca-colát lehet inni, amiről végre megtudtam, hogy semmivel sem jobb gyermekkorom kacherlijénál, amit később gazdóznak nevezünk és éppen olyan mosogatóvíz íze volt” — írja egy helyen. Legjellegzetesebb példája a tapasztalat belsővé válásának az a csattanóra épülő, sziporkázó tárca, amely a Japánban dúló öngyújtójárványról tudósít, s amely ismét nem egy etnikum sajátosságairól számol be, hanem saját emberi gyarlóságát állítja pellengérré: „Elvszerű ember bélyeget gyűjt, papírszalvétát gyűjt, szállodacímkeket gyűjt, levelezőlapokat gyűjt vagy ébenfából faragott elefántokat —, de nem gyűjt öngyújtót.

Én is csupán egyetlen fényképező-öngyújtót vásároltam, meg egy Ronson-imitációt. Valódi Ronsont is, de azt még Hongkongban. És otthon is van egy, meg revolver-öngyújtóm is van.

Csak két osztrák és két jugoszláv öngyújtóm van ezen kívül és két magyar is.

Dohányos ember vagyok, nem járhatok öngyújtó nélkül a nagyvilágban.”

Aki Gál László *A nagy utazásának* írásaival foglalkozik, megkerülhetetlenül szembe találja magát legjellemzőbb minőségével, a humorral, amelynek széles diapazonján mutatkoznak meg a másodlagos elemek, a kor- és társadalomrajz villanásai. A nevetetés határozott szándéka vezérli például, amikor a következő anekdotát meséli: „A Viktória királynőről elnevezett főutcán baktattunk a belgrádi rádió két munkatársával. Hát kávét akartunk inni, jóízű feketét, be is tértünk az ugyancsak Viktória nevezetű csinos kávéházba és én, mint a társulat hivatalos tolmácsa (ugyan képzeljék csak el, hogy ők hogyan beszélnek

angolul) határozott hangon három kofit kértem, azaz coffeet és még hozzátettem, nehogy baj legyen, hogy »black« kofit szeretnénk, mert a »black« feketét jelent, továbbá búskomort, aztán még nécert és fekete öltözetet is. Félttem is, hogy négergyereket hoznak majd kávé helyett, mert pillanatnyilag igazán nem tudtam volna vele mihez kezdeni. A pincér mosolyogva bólogatott, hogy tökéletesen megértett és már hozta is a tejeskávét, amit mi »black« (ezúttal búskomort jelent) hangulatban meg is ittunk. Persze »turkish« kávéét kellett volna kérni, most már én is tudom.” Természetesen az ügyefogyott világjáró szerepéhez illő önrólia is minduntalan fel-feltör írásaiban. Másutt az irónia színezi stílusát: „Hongkong jár az eszemben, ahol majd — szavahihető tanúk egybehangzó állítása szerint — a „mama” vezetésével megjelennek a kikötő szépei a hajón és két skatulya cigarettáért mérik az élet értelmét és a kissé talán már túlérlett Paradicsom összes gyönyöreit”, a humor azonban szarkazmusba is átcsaphat: „... immár a leprás fiatalember is nyugodtan heverhet a déli napsütésben az utcán, mert az övé is a menynek országa és az a baktató teve a gumikerekű teherkocsi előtt, ő is könnyebben fog átmenni a tű fokán, mint a Mr. A. W. Boszi, a General Motors Overseas Corporation igazgatója...”.

A humor egyrészt eltávolítja a konkrét látványtól („általában közlelről semmi sem szép”), másrészt egyéni hangvételt kölcsönöz írásainak, utánozhatatlanná teszi stílusát. De patinássá is egyben, hiszen a mai Magyar Szóban elvéve sem olvashatunk a Gáléhoz hasonlóan hangos nevetésre fakasztó cikkeket, tárcákat.

A nagy utazás jól megkomponált kötet, műfaji változatossága nem okoz gondot, benne vers és próza jól kiegészíti egymást, ugyanazon életérzés kifejezésének tartozékai, együttesen fejezik ki a lelki önkeresést, a világlátás hasonlatossága rokonítja őket, gyakran még indulatuk is hasonló, a Gál-próza sok helyen verses lüktetésbe vált át. Gál László kései lírájában „a háló nélküli halászat az élet” metaforájává válik. A kötetben megtalálható „monológversek” a tenger, az eső, a vízen hányódó bárka motívum- és képzetkörét tovább variálva annak egyenes folytatását képezik. Ahogyan ezek a rímes-ritmusos „dalok” az önmagára találás kísérletei, úgy Gál László prózája a belső világ megelégségének próbája. Így válik a nagy utazás az élet lázas keresésének színterévé és helyzetévé, megtalálásának lehetőségévé, *A nagy utazás* pedig a lét birtokba vételének metaforájává.

TOLDI Éva